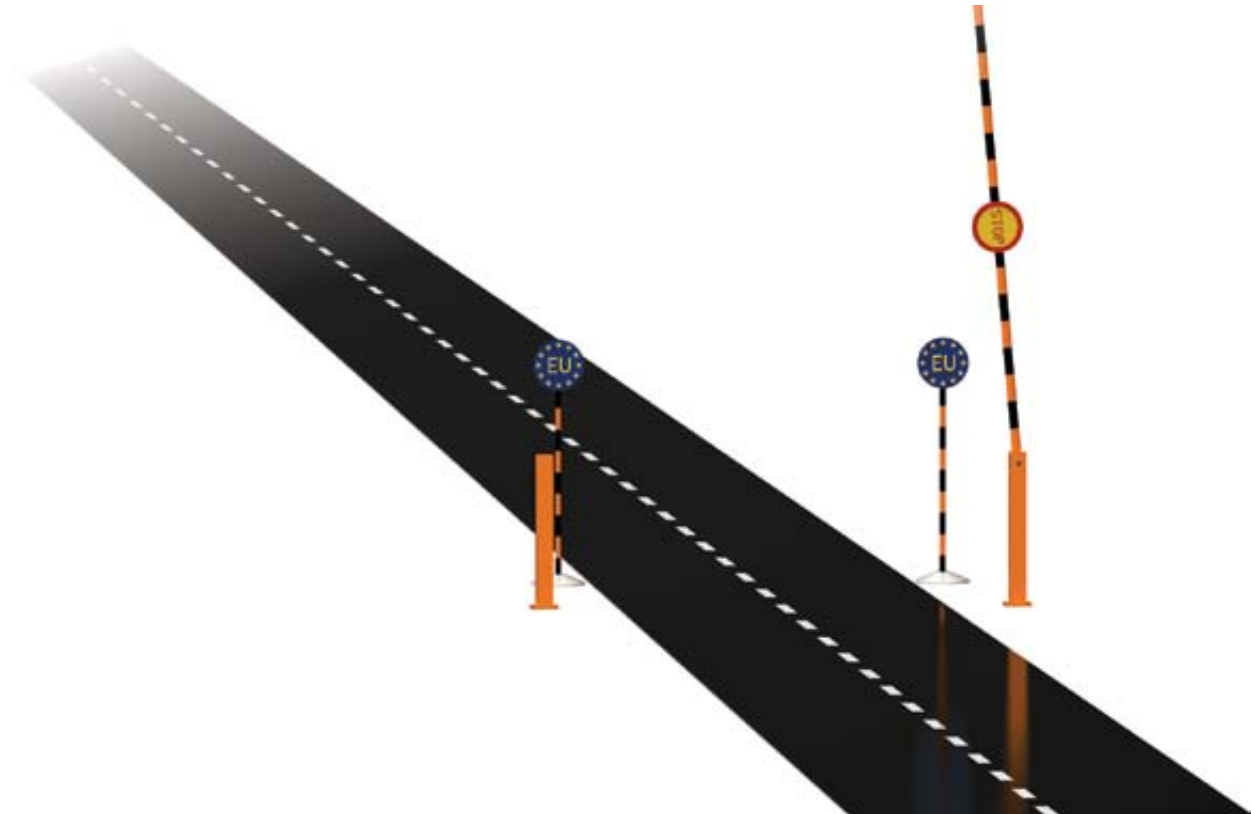

Mesna industrija u Bosni i Hercegovini:

Mogu li bosanskohercegovački pilići u EU?

**Mesna industrija u BiH:
Mogu li bosanskohercegovački pilići u EU?**

Think tank POPULARI

Centar za socio-ekonomske studije

Zagrebačka 55
71000 SARAJEVO
Bosna i Hercegovina
info@populari.org
www.populari.org

Autori:

Vesna Malenica
Vedrana Čović

Sarajevo, novembar 2012.

Ovaj izvještaj izrađen je u okviru Programa TRAIN (Centri za istraživanje: savjetovanje i istraživanje kroz interakciju i umrežavanje), kojeg implementira Njemačko vijeće za vanjske odnose (DGAP) pod pokroviteljstvom njemačkog Ministarstva vanjskih poslova (Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope).

Think tank Populari je nevladina, nestranačka, neprofitna organizacija, osnovana 2007. godine u Bosni i Hercegovini. Populari fokusira svoje analize prije svega na politička/ekonomska pitanja sa snažnom tendencijom ka istraživanju društvenih trendova. Populari j nastao kao odgovor na nedostatak kvalitetnih, razumljivih i originalnih istraživačkih proizvoda, jer je većina studija o Bosni i Hercegovini proizvedena izvan zemlje, a vrlo često ne odgovara stvarnom stanju na terenu.

MESNA IDUSTRIJA U BOSNI I HERCEGOVINI:

MOGU LI BOSANSKOHERCEGOVAČKI
PILIĆI U EU?

SADRŽAJ

Sažetak	3
Kraj uspješne priče?	5
Šta EU očekuje?	9
Bosanskohercegovačka pravna saga o dobrobiti životinja	12
Savršeno zakonodavstvo – nepostojeća provedba	14
Evropa iza ćoška	17
Preporuke za kreatore politika u BiH:	19
Preporuke za proizvođače:	20

Sažetak

Ignoriranje dobrobiti životinja postalo je loše za imidž jer je humani tretman životinja na farmama postala globalna pojava i istaknuto etičko pitanje. Međutim, kod dobrobiti životinja ne radi se samo o etičkom pitanju, to je također i pokretačka snaga na tržištu sa sve većom potražnjom za organskom, zdravom i etičkom hranom koja donosi profit. EU je ovo prepoznala prije 40 godina, pa čak iako dobrobit životinja tada nije bila tako snažna pokretačka snaga na tržištu kao danas, pitanje dobrobiti životinja prvobitno je predstavljeno i kao trgovinsko i kao međunarodno pitanje 1970-ih godina u EU. Kako su neke zemlje EU usvojile državne propise o dobrobiti životinja prije drugih zemalja i/ili primijenile strožije kriterije, EU je intervenirala uvrštavanjem propisa o dobrobiti životinja u pravnu stečevinu Evropske unije tzv. Acquis Communautaire, kako bi izbalansirala tržište i izbjegla narušavanje fer trgovine. Danas EU ima značajnu količinu zakonodavstva koja se odnosi na dobrobit životinja. Međutim, samo propisi koji se odnose na zaštitu životinja pri klanju, uglavnom Direktiva Vijeća 93/119/EC i nedavno donesena Regulativa br. 1099/2009 koja nadopunjuje Direktivu iz 1993. godine, moraju biti transponirane i implementirane ne samo od strane zemalja članica EU već i od strane svih trećih zemalja koja žele izvoziti u EU¹.

Hrvatska, bosanskohercegovački susjed i najvažniji trgovinski partner, pridružit će se EU kao punopravna članica 1. jula 2013. godine, što će prouzrokovati značajne ekonomske gubitke za bosanskohercegovačke proizvođače mesa. Fokus je do sada stavljan na neispunjene higijenske, laboratorijske i standarde u vezi kontrole bolesti kada govorimo o izvozu mesa, međutim, nije se puno pažnje poklonilo komponenti dobrobiti životinja koja je neophodna u kontekstu izvoza u EU. Dobrobit životinja, kao pravni koncept, uglavnom je pogrešno shvaćen u BiH, i ne uzima se veoma ozbiljno. Čak i implementacija zakonodavstva koje je do sada transponirano izgleda neuvjerljivo. Iako je BiH usvojila Zakon o zaštiti i dobrobiti životinja 2009. godine čini se da su bosanskohercegovačke vlasti više zainteresirane za formalno ispunjavanje uvjeta u procesu pridruživanja EU nego za stvarno uvođenje i implementiranje standarda EU. Kao rezultat nedovoljnog broja usvojenih zakona u BiH koji se tiču EU² i njihove implementacije, izvoz u EU ne dolazi u obzir, a pridruživanje Hrvatske EU ostavit će traga u bh. vanjskotrgovinskoj bilanci. Državni službenici u BiH u velikoj mjeri nisu svjesni zahtjeva u segmentu dobrobiti životinja, pa čak i ako nekim čudom BiH uspije ispuniti sve higijenske, laboratorijske i standarde koji se odnose na kontrole bolesti, propisi

- 1 Populari intervju sa Terrence Cassidy i Desmond Maguire, službenici u Odjelu za zdravlje i dobrobit životinja u Uredu za hranu i veterinarstvo, 10. maj 2012.
- 2 Tokom ove godine do sada je usvojeno samo 15 zakona, a prošle godine samo 12. Ilustracije radi: u toku samo dvije sjednice, srbijanski Parlament usvojio je 27 zakona, dok je Hrvatska bila čak i bolja sa 101 zakonom u dva mjeseca.

o dobrobiti životinja će ih uhvatiti nespemne. Ovo je samo još jedan od simptoma bh. ekonomije i ilustracija nepripremljenosti BiH i ograničenih znanja o pravilima i procedurama EU.

Ovaj izvještaj ispituje situaciju u sektoru peradarstva u BiH, s namjerom identifikacije problema i predlaganju rješenja u dijelu koji se tiče dobrobiti životinja tako da BiH bude spremna i u ovom segmentu kada bude omogućen izvoz u EU, kao i poticanja javne diskusije o dobrobiti životinja i njenim implikacijama na ekonomiju, zdravlje i sigurnost hrane.

Izvještaj se fokusira, još detaljnije, na brojere, jer je to najveći poljoprivredni podsektor u BiH sa ogromnim potencijalom za rast iako trenutno doprinosi BDP-u sa samo 1.3% (mali procenat s obzirom na povoljne uvjete za industriju peradarstva u zemlji). Iako se uzgoj piletine još uvijek smatra obiteljskim poslom, postoji nekoliko velikih, i 10 – 15 srednje velikih komercijalnih proizvođača piletine. Pileće meso čini značajan udio u izvozu, posebno u Hrvatsku. Porast potražnje za pilećim mesom u posljednjih šest godina, uglavnom zbog cijene i brige o zdravlju, učinio je da ovaj sektor bude jedan od ekonomski najisplativijih investicija u proizvodnji mesa, te je stoga i jedan od najkorisnijih za bosanskohercegovačku ekonomiju.

Jedan od glavnih problema koji je identificiran jeste haotičan sektor dobrobiti životinja sa nejasnom definicijom samog pojma, preklapanje nadležnosti u zakonodavstvu, nepostojanje stvarne nadležne institucije koja će izdati certifikat koji prate meso za izvoz, i što najviše zabrinjava od svega, neefikasan inspekcijski sistem. Ovi problemi su detaljno ispitani, a ponuđene su preporuke za kreatore politika kao i za proizvođače da naprave pozitivan iskorak ka implementaciji uvjeta EU i zakonodavstva sopstvene zemlje. Bez obzira na fokus BiH na nastavak izvoza u Hrvatsku kroz usvojene mape puta i akcione planove, njihovo ignorisanje dobrobiti životinja u ovim dokumentima prouzrokovat će probleme, jer bez potvrde o usvajanju i implementaciji propisa o dobrobiti životinja BiH neće biti u stanju izvoziti u EU, čak i ako su svi sanitarni standardi, standardi označavanja i pakovanja ispunjeni. Nemogućnost pristupa cijelom tržištu EU trebao bi potaknuti političare u BiH da razmotre da li su spremni izgubiti milione.

Ovaj izvještaj zasnovan je na terenskom istraživanju, što podrazumijeva posjete klaonicama, farmama, industrijskim postrojenjima, te na detaljnim intervjuima sa EU službenicima za dobrobit životinja, bh. državnim službenicima koji rade u veterinarskom sektoru, sa bh. službenicima na različitim administrativnim razinama, sa predstavnicima bh. proizvođača, i drugim pojedincima koji su povezani s ovim sektorom.

Kraj uspješne priče?

Odmah po ulasku u Dokso d.o.o., modernu farmu brojlera, u Visokom, gradu u blizini Sarajeva s dugom tradicijom prerade mesa, jasno je da ima veoma malo prostora za ljudsku grešku. Sve je automatizirano – hrana, voda, temperatura, ventilacija – i kontrolirano jednim kompjuterom koji omogućava da farma s 33,000 pilića radi sa samo tri uposlenika. Oni se dobro brinu o pilićima: pilići šetaju slobodno okolo, bez ograda i kaveza, jedu samo najbolju hranu na biljnoj bazi i vitamine, što ih za 41 dan učini odraslim brojlerima spremnim za klaonicu. Vlasnik farme, Edin Dokso, s pravom je ponosan – prima najveću zaradu za

svoja ulaganja – i već gradi novu farmu pored postojeće. Kao zemlja s dugom tradicijom stočarstva, bosanskohercegovački stočari bili su humani prema svojim životnjama znajući da bolji tretman znači bolju zaradu. Bosanski poljoprivrednici imaju tendenciju da poštuju dobrobit životinja u velikoj shemi stvari, iako ni sami ne znaju da poštuju, niti čak znaju kakvi su propisi. Farme poput Dokso d.o.o. su bolje informirane zbog sistema kooperanata³, ali još bitnije znaju da zdava pilad znače veći profit⁴ - što je sila koja vuče ovaj sektor. Problem ne leži u farmama. Jedna od najslabijih tačaka u ovom proizvodnom procesu su klaonice, mnogo noviji koncept, a i koncept s mnogo većim prometom od farma s 33,000 pilića.

Dva kilometra dalje od farme Dokso d.o.o. nalazi se jedna od najvećih klaonica u BiH, Brovis, – konačna destinacija za piliće iz više od 135 kooperantskih farmi u cijeloj BiH, uključujući i Dokso d.o.o. Svakodnevno stižu u Brovisov depo, više od deset

3 Dokso je jedan od brojnih bh. farmera koji je potpisao ugovor sa velikim proizvođačem kako bi ga opskrbljivao pilićima. Opsežni ugovori opisuju sve uvjete, uključujući propise o ishrani, infrastrukturi, higijeni i sl. Kroz ovaj system, farmeri se i educiraju.

4 Kooperanti se sankcioniraju po kilogramu ukoliko brojleri stignu s modricama, neuhranjeni ili bolesni. Kompanije poput Brovisa navode ove pojave u ugovorima sa kooperantima. Oni znaju da se zdravi pilići prodaju, te putem sankcije osiguravaju da svi kooperanti implementiraju najviše standard koji su također navedeni u ugovorima.

pilića zatvorenih u jednom plastičnom kavezu, koji se klišu s kamiona niz pokretnu traku. 33,000 kljunova dnevno, 430 uposlenih i 135 kooperanta. Ovaj sistem ustvari funkcionira efikasno, bez greške. Jednom kada su pilad okačena na liniju, omamljuju se, usmrte cirkularnim nožem, očiste od perja i operu u nekoliko minuta. Ovaj proces je impresivno efikasan i nema brutalnih slika koje često povezujemo s klaonicama. Razlog tome je i činjenica da je Brovis izgrađen po EU specifikacijama 2006. godine, i jedna je od nekoliko kompanija koje se mogu pohvaliti takvom sofisticiranom tehnologijom: objektat je izgrađen na način da olakša proizvodnju po EU standardima – što je u to doba bio pionirski poduhvat koji se uskoro dobro isplatio. Salahudin Strujić, upravnik klaonice Brovis, s ponosom ističe:

“Ono što oni imaju u Zapadnoj Evropi, i mi smo instalirali ovdje, bar što se tiče prerade peradi. Ono što kompanije u recimo Nizozemskoj imaju, imamo i mi u Brovisu.”⁵

Od 2006. uprava je poduzela dodatne korake kako bi sustigla slične kompanije u Zapadnoj Evropi, te je uskoro uvela Analizu rizik kritičnih kontrolnih tačaka (HACCP)⁶, ISO 9001–2008⁷, ISO 14001–2004⁸ i Halal⁹. Moderna tehnologija, kao i sanitarni i proizvodni certifikati, omogućili su kompaniji da poboljša kvalitet svojih proizvoda. Svake sedmice oko 30 tona bh. piletine prerađene u Brovisu prelazi granicu, i završava na policama u hrvatskim supermarketima, zadovoljavajući dio potražnje hrvatskih potrošača za svježim pilećim proizvodima. To čini Brovis jednim od najvećih izvoznika piletine u BiH i uspješnom lokalnom pričom bar do sada. S Hrvatskom koja se pridružuje EU 2013. godine, trgovina sa susjedom i najvećim trgovinskim partnerom neće biti moguća ukoliko se BiH legislativa ne uskladi sa svim EU direktivama i propisima, uključujući i one koje se odnose na dobrobit životinja. S političkim i higijenskim problemima koji opterećuju izvoz iz BiH, dobrobit životinja nije prioritet niti državi niti izvoznicima koji se sada nose sa potencijalnim ogromnim finansijskim gubicima kao posljedicom

5 Salahudin Strujić, upravnik klaonice Brovis, video reportaža o peradarskoj industriji (www.youtube.com/watch?v=9sEz2Au0Xnl)

6 HACCP je sistem upravljanja koji tretira sigurnost hrane kroz analizu i kontrolu bioloških, hemijskih, i fizičkih rizika od proizvodnje sirovine, nabavke i postupanja, do prerađivanja, distribucije i potrošnje gotovog proizvoda.

7 ISO 9001:2008 postavlja kriterije za sistem upravljanja kvalitetom. Upotreba ISO 9001:2008 pomaže da se potrošači osiguraju da kupuju dosljedne, kvalitetne proizvode i usluge.

8 ISO 14001:2004 je internacionalni standard koji opisuje specifikacije i uvjete za sistem upravljanja okolišem (EMS). Svrha standarda je da pomogne svim vrstama organizacija da zaštite okoliš, da spriječe zagađenje, i da poboljšaju svoju ekološku učinkovitost.

9 Halal standard se temelji na proaktivnoj metodi prevencije. Kompatibilan je sa ostalim internacionalnim standardima koji reguliraju područje kvalitete upravljanja proizvodom (ISO, HACCP itd.)

blokiranja izvoza. Da li će ova konkretna lokalna priča nastaviti biti uspješna i nakon 1. januara?

Brojelri iz depoa ulaze u klaonicu Brovis

S obzirom na posljednji negativni izvještaj¹⁰ Ureda za hranu i veterinarstvo (FVO) nakon inspekcije koja je obavljena u BiH kako bi se ocijenio postojeći sistem koji upravlja proizvodnjom piletine namijenjene izvozu u EU, Brovis se opravdano boji gubitka hrvatskog tržišta. Uloga FVO-a kao inspektora i kontrolora legislative i implementacije EU propisa na terenu je ključna u razvoju i održavanju sistema koji omogućava izvoz na tržište EU. Kao odgovor na ovaj izvještaj i preporuke koje je dao FVO, bosanskohercegovačke vlasti su izradile seriju preventivnih aktivnosti¹¹ kako bi uspostavili sistem koji će odgovoriti zahtjevima EU legislative i omogućiti Brovisu da nastavi izvoz u najkraćem mogućem vremenskom periodu. Međutim, unatoč oko 30 predviđenih mjera, niti jedna se ne odnosi na dobrobit životinja. Sudeći prema aktivnostima koje su predviđene u Akcionom planu, bosanskohercegovačke vlasti još uvijek nisu uvidjele ovu vezu, pa čak i ako ispune sve uvjete koji su navedeni, još uvijek

10 FVO radi da osigura sistemu kontrole u veterinarskom sektoru i ocijeni usklađenost sa standardima EU unutar EU ali i u trećim zemljama koje izvoze u EU. FVO to rdi putem inspekcija. Posljednja inspekcija u BiH provedena je tokom januara i februara 2012. godine.

11 Ove aktivnosti bile su odgovor na završni izvještaj FVO-a koji je objavljen nakon inspekcije obavljene u BiH tokom januara i februara 2012. koji je ocijenio peradarski sektor u BiH neusklađenim sa propisima i standardima EU te nije dao dozvolu za izvoz pilećeg mesa u EU. Završni izvještaj završava s 12 preporuka koje su namijenjene nadležnim bosanskohercegovačkim organima. Kao odgovor na preporuke, nadležni su organi izradili i usvojili Akcioni plan koji navodi oko 30 aktivnosti koje se moraju implementirati kako bi se riješili svi nedostaci i mehanizmi koji nedostaju u peradarskom sektoru što će omogućiti izvoz u EU.

će im nedostajati oznaka pored dobrobiti životinja koja postaje obavezna od 1. januara 2013. godine¹² za sve zemlje članice i treće zemlje, poput BiH, koje žele izvoziti u EU. S populacijom pilića od 18,7 miliona,¹³ jasno je gdje profit leži: BiH ima 18,7 miliona načina da ostvari ekonomsku dobit. Jednom kada granica s Hrvatskom poplavi, niti jedno od ovih 18,7 miliona pernatih eura neće biti u stanju preći granicu. To znači 7 miliona BAM gubitka za BiH.

	Hrvatska 2009		Hrvatska 2010		Hrvatska 2011	
	Izvoz BAM	Uvoz BAM	Izvoz BAM	Uvoz BAM	Izvoz BAM	Uvoz BAM
Ukupno	4,091,729	6,829,290	5,773,590	5,310,857	7,016,762	6,591,272

Tabela 1: Izvoz piletine iz BiH u Hrvatsku i uvoz iz Hrvatske u BAM od 2009 – 2011

Iako vidimo povećanje izvoza u Hrvatsku u protekle tri godine, stres oko gubitka tržišta ne znači samo gubitak 7 miliona BAM kroz prekid izravne finansijske dobiti od izvoza piletine, već i gubitke radnih mjesta, kada se poslovanje smanji, što će uzrokovati deformacije na državnom budžetu, socijalnim programima, zatim dodatna izdavanja, te povećan broj nezaposlenih u zemlji koja već ima ogroman broj nazaposlenih. Još alarmantniji problem predstavlja činjanica da kompanije trenutno nisu u mogućnosti izrađivati poslovne projekcije i strategije, jer nisu sigurni šta budućnost nosi. Ukoliko pretpostave da izvoz u Hrvatsku neće biti moguć od 1. januara, trebali bi sad odmah smanjiti proizvodnju za 20%. Međutim, ukoliko to rade, a BiH na kraju ipak bude u mogućnosti da izvozi u EU, izgubit će na velikom potencijalnom tržištu. Pripreme za buduće tržište teku nekoliko mjeseci, i ukoliko se proizvodnja ne smanji za 20% sada, imat će 20% viška proizvoda kasnije. Bulaja Nirves, direktor u Brovisu, veoma je frustriran ovom situacijom jer ga postavlja u veoma nezgodnu poziciju u smislu nemogućnosti donošenja odluka u vezi budućnosti. Međutim, on nije optimista:

“Situacija je veoma teška, i nisam siguran šta će se desiti u januaru.”¹⁴

12 Iako je planirano da se Hrvatska zvanično pridruži EU 1. jula 2013. godine, ona se mora pripremiti za ulazak u EU mnogo ranije. 1. januar je, prije nego 1. juli, datum zbog kojeg se BiH treba brinuti da ne izgubi Hrvatsku, jer je 1. juli samo formalni datum priključenja Hrvatske EU. Hrvatska će se pripremati za EU puno prije toga datuma, a directive će biti primijenjene prema rokovima koji važe za sve zemlje članice EU. Hrvatska već vraća neke robe iz BiH, i zatvorit će granicu 1. januara, šest mjeseci prije samog članstva jer joj je to vrijeme potrebno da rasproda sve proizvode uvezene iz trećih zemalja sa svojih polica te tako ispuni sve zahtjeve EU u ovom sektoru do 1. jula 2013.

13 Studija izvodljivosti o bh. Peradarskom sektoru “Ulaganje u proizvodnju peradi u Bosni i Hercegovini” urađena od strane kuvajskom Investicijskog fonda i UNDP-a.

14 Populari intervju sa Bulaja Nirvesom, director, Brovis, 4. oktobar 2012.

Iako je higijenski paket usvojen nedavno, 29. oktobra 2012., implementacija je i dalje ogroman faktor. Usvajanje zakona ne potiče automatski njegovu implementaciju.

Pakirnica u Brovisu

Šta EU očekuje?

Briga o dobrobiti životinja u porastu je već decenijama u Evropi. Humano postupanje sa životinjama, koje se ne povezuje više samo sa borbama za prava životinja, postao je veoma važan cjelokupnoj evropskoj populaciji od koji 62% ispitanih u istraživanju koje je sproveo Eurobarometar koje je pokrilo 27 zemalja članica EU, plus Tursku i Hrvatsku, kažu da bi promijenili svoje kupovne navike kako bi došli do prehrambenih proizvoda koji su proizvedeni uz uvažavanje dobrobiti životinja. Nezadovoljni konzumiranjem samo sigurnih i čistih proizvoda životinjskog porijekla, Evropljani su sada voljni platiti cijenu. Dok cijena na farmama može narasti do 5 – 10% za perad koja je uzgojena uz poštivanje dobrobiti, cijene u trgovinama mogu narasti i do 50%, ponekad čak i više¹⁵, dok neki izvori tvrde da može koštati i do pet puta više ukoliko se radi o stvarnoj dobrobiti.¹⁶ Kako društvena svijest o ovom pitanju raste, raste i uticaj koji dobrobit životinja ima na trgovinu i tržište, uzrokujući da EU implementira još striktnije propise zahtijevajući od proizvođača i mesnih prerađivača da zadovolje osnovne zahtjeve koji garantiraju humano postupanje sa životinjama sa kojima rade. Ne radi se samo o

15 James Moynagh, *Regulativa EU i zahtjevi potrošača za dobrobiti životinja*, Časopis za upravljanje i ekonomiju agrotehnologije, 3(213) Članak 6.

16 Robert Plamondon, Stranice o peradarstvu, web stranica: (www.plamondon.com/faq_welfare.html)

cukama i macama, već dobrobit životinja na farmama postaje jedno od važnijih pitanja kako potrošači sve više u obzir uzimaju porijeklo proizvoda kada odlučuju o kupovini proizvoda.

Evidentno je da je EU prešla dug put kada govorimo o propisima u ovom polju, i zauzela je veoma konkretan pristup pitanju dobrobiti životinja, posebno u posljednje dvije decenije. Više od 30 EU direktiva trenutno regulira sektor dobrobiti životinja, i nakon skoro 40 godina od donošenja prve Direktive o zaštiti životinja pri klanju u EU, Lisabonski ugovor¹⁷ iz 2009. godine uvrstio je dobrobit životinja kao jedan od osnovnih principa evropske politike. Zbog ovog, ali i međusobne povezanosti svijeta u kojem živimo, dobrobit životinja na farmama je postalao i pitanje za razmatranje, ali i zakonodavstvo koje treba poštovati.

Do 1. januara 2013. godine, zaštita životinja pri klanju regulira se Direktivom Vijeća o zaštiti životinja u vrijeme klanja ili usmrćivanja koja je usvojena 22. decembra 1993. godine.¹⁸ Ova direktiva nije se suštinski mijenjala od usvajanja, i iz tog razloga, EU je izradila nacrt i usvojila Regulativu o zaštiti životinja za vrijeme klanja, koja nedvosmisleno naglašava da državni zakon koji se odnosi na dobrobit i zaštitu životinja pri klanju ima uticaja na konkurentnost te kao rezultat, ima uticaja na djelovanje unutrašnjeg tržišta kada govorimo o proizvodima animalnog porijekla. Stoga su zajednička pravila neophodna kako bi se zaštitilo unutrašnje tržište i osigurao njegov neometan razvoj.¹⁹

Pravila koja su utvrđena ovom Regulativom pokrivaju metode omamljivanja, način obuzdavanja životinja i opremu za omamljivanje, klaoničke procedure, dizajn klaonica i imenovanje službenika za dobrobit životinja u svakoj klaonici. Poslovi subjekti ili proizvođači u svakoj klaonici moraju imenovati certificiranog službenika za dobrobit životinja²⁰, osobu koja je kvalificirana za koordinaciju i obezbjeđivanje provedbe operativnih procedura dobrobiti životinja u klaonicama. Ta osoba je pod direktnom nadležnosti proizvođača, ali bi trebala imati dovoljno ovlasti da obezbijedi smijernice

17 "Pri izradi i primjeni politike Unije u pogledu poljoprivrede, ribarstva, prometa, unutrašnjeg tržišta, istraživanja i tehnološkog razvitka, te istraživanja svemira, Unija i države članice će u cijelosti voditi računa o potrebama za dobrobit životinja, poštujući pritom zakonske i administrativne odredbe i običaje država članica posebice u pogledu vjerskih obreda, kulturnih tradicija i regionalne baštine." Član 13, Lisabonski ugovor EU.

18 Direktiva Vijeća 93/119/EC.

19 "Državni zakon o zaštiti životinja pri klanju ili usmrćivanju ima uticaja na konkurentnost te stoga i na funkcioniranje unutrašnjeg tržišta kada govorimo o proizvodima animalnog porijekla u Anesu I Ugovor o uspostavi Evropske zajednice. Neophodno je definirati zajednička pravila kako bismo osigurali racionalan razvoj unutrašnjeg tržišta za ove proizvode." Regulativa Vijeća (EC) br. 1099/2009 o zaštiti životinja pri klanju, usvojena 24. septembra 2009.

20 Prema Članu 17 Regulative, službenik za dobrobit životinja mora posjedovati potvrdu o osposobljenosti za sve poslove koji se obavljaju u klaonici a za koje je on/ona odgovorna od strane nadležnog tijela tj. državnog Ureda za veterinarstvo.

za ostatak osoblja i delegira osoblje za provedbu korektivnih mjera kako bi se postigla usklađenost sa ovom Regulativom. Iako postoji dosta prelaznih perioda za navedenu infrastrukturu²¹, obuka ljudi i postupanje sa životinjama nemaju niti jedan prelazni period i morat će se poštivati od 1. januara 2013. godine.

Nadalje, nova Regulativa predviđa da zdravstveni certifikat koji prati meso koje se uvozi iz trećih zemalja u EU mora biti dopunjen potvrdom koja svjedoči da su ispunjeni zahtjevi u najmanju ruku ekvivalentni onima koji su navedeni u Poglavljima II i III ove Regulative. Ovi certifikati i potvrde potom se provjeravaju na graničnim inspeksijskim postajama (BIP-ovi) zemalja koje uvoze ove proizvode. Prije nego se pečat jedne zemlje i formalno prizna, EU dolazi i fizički provjerava i potvrđuje da li su svi proizvođači koji žele izvoziti u EU usklađeni sa EU zahtjevima. EU, tačnije, Odjel za zdravlje i dobrobit životinja u sklopu Ureda za hranu i veterinarstvo EU, mora biti siguran da proizvođači i nadležne vlasti znaju koji su to zahtjevi EU. Drugim riječima, formalno ispunjavanje uvjeta pukim usvajanjem direktiva bez njihove implementacije u praksi ništa ne znači inspektorima iz Ureda za hranu i veterinarstvo EU koji lično dolaze u provjeru implementacije u datom sektoru. BiH može imati ozbiljnih problema pri ispunjavanju ovih zahtjeva. Među ključnim problemima nekoliko puta je naveden nedostatak znanja o EU u BiH, a objavljen je izvještaju o reviziji bosanskohercegovačkog peradarskog sektora od strane Ureda za hranu i veterinarstvo, a koji se nalazi u sklopu DG SANCO tokom januara i februara 2012. godine.

“Dodatni problem na koji smo naišli jeste nedostatak znanja o zahtjevima EU kod nadležnih bosanskohercegovačkih zvaničnika, laboratorija, i proizvođača hrane.”²²

Preporuke i sugestije u domenu dobrobiti životinja priopćene su proizvođačima i državnim službenicima na manje formalan način²³. I dok se članice EU poput Španije mogu opustiti jednom kada postanu dijelom EU i unatoč prekršajnom postupku²⁴ kroz koji su prošli u oktobru 2011. godine, one neće biti izbačene iz EU, dok BiH, koja se još uvijek nada da će se jednom priključiti EU, ne može sebi priuštiti opuštanje. S Hrvatskom, koja postaje 28. zemlja članica EU u julu 2013. godine, rizik da ćemo izgubiti hrvatsko tržište postaje stvarnost. Međutim, prioritet usklađivanja sa standardima EU mnogo

21 Propisi za izgradnju i opremanje klaonica primjenjivat će se samo na nove klaonice do 8. decembra 2019.

22 Evropska komisija, DG SANCO, Završni izvještaj revizije obavljene u Bosni i Hercegovini od 31. januara do 8. februara 2012: “kako bi se ocijenio postojeći sistem kontrola koji upravlja proizvodnjom mesa peradi, mesnih prerađevina od peradi, i konzumnih jaja, namijenjenih za izvoz u Evropsku uniju.”

23 Populari intervju sa Suljom Kartalom, Veterinarski inspektorat Ze-Do kantona, 20. juni 2012.

24 Španija trenutno prolazi kroz sudski proces zbog nepoštivanja Direktive 93/119/EC o zaštiti životinja pri klanju (Oktobar, 2011).

je veći od gubitka jednog susjeda – veliki je kao gubitak 27 susjeda. Važnost provedbe standarda EU o dobrobiti životinja za bosanskohercegovački peradarski sektor objasnio je veterinar zaposlen u mesnoj industriji Ovako²⁵, Emir Huskić:

“Ako izgubimo Hrvatsku, to će biti strašno. To ne znači da ćemo izgubiti samo jedno tržište, već da nećemo imati prostora da proširimo svoje tržište i razvijemo ovaj sektor.”²⁶

Bosanskohercegovačka pravna saga o dobrobiti životinja

26. februara 2009. godine, okupili su se u Plavoj sali državnog Parlamenta bosanskohercegovački zastupnici na 25. sjednici Doma naroda – historijskoj sjednici, za dobrobit životinja u BiH. Tokom ove sjednice, bosanskohercegovački Parlament usvojio je prvi Zakon o zaštiti i dobrobiti životinja, nakon kratkoročnih preporuka²⁷ datim u Evropskom partnerstvu (EP) za BiH, koji je usvojen 2008. godine. Za razliku od drugih zakona koji su usvojeni u poslijeratnoj BiH, ovaj je usvojen jednoglasno na osnovu neuobičajenog dogovora u Domu naroda, i u zadatom roku. Od tada su neophodni podzakonski akti²⁸ usvojeni da osiguraju daljnje usklađivanje sa EU zahtjevima u pogledu dobrobiti životinja. Državno zakonodavstvo u području dobrobiti životinja bilo je uređeno, i proglašeno (djelimično)²⁹ usklađenim sa legislativom EU. Pored još jedne EU kućice stavljena je kvačica – znak ‘uspješno’ ispunjenog uvjeta.

Nije iznenađenje, međutim, da jednoglasno usvajanje zakona u bosanskohercegovačkim institucijama nije osiguralo neometanu provedbu na terenu. Dok dobrobit životinja danas obuhvata specifične zakone o pojedinačnim životinjskim vrstama u EU, u BiH još uvijek ne postoji razumijevanje o tome šta tačno dobrobit životinja podrazumijeva, niti postoji ikakva svijest o dodatnoj vrijednosti i konkurentnosti na tržištu koje dobrobit

25 Ovako je jedan od vodećih izvoznika mesa i mesnih prerađevina u BiH.

26 Populari intervju sa Emirom Huskićem, veterinar za kontrolu kvalitete u Ovako, 18. maj 2012.

27 Osigurati usvajanje zakonodavstva u skladu sa evropskim standardima u sektorima sigurnosti hrane, veterinarstvu i fitosanitarnom sektoru i početi ga implementirati. (3.1. KRATKOROČNI PRIORITET, Sektorske politike, Poljoprivreda i ribarstvo).

28 11 pravilnika od kojih četiri transponiraju legislative EU: Pravilnik o zaštiti životinja pri klanju, Pravilnik o uvjetima koje farme moraju ispunjavati i uvjetima o zaštiti životinja na farmama, Pravilnik o zaštiti životinja tokom transporta i s transportom povezanih aktivnosti, Pravilnik o zaštiti životinja za naučne eksperimente i uvjetima koji se moraju ispuniti pravna lica koja se bave i obavljaju eksperimente na životinjama.

29 Četiri pravilnika su usvojena koji prenose legislative EU u bh. zakonodavstvo. U pogledu veterinarske struke, EU propisi su transponirani, međutim, neobavezne odredbe ne moraju i nisu obavezne da se transponiraju sve dok BiH ne postane članica EU (npr. Izvještaji, specifični podaci, i statistike). Usklađeni su u smislu tehničkog, veterinarskog aspekta.

životinja može ponuditi. S obzirom da bi profit trebao biti briga broj jedan proizvođačima, činjenica da su ovu poruku propustili pokazuje koliko je BiH iza drugih regija u EU.

Uobičajeno objašnjenje je da Zapadni Balkan još uvijek zaostaje za drugim regijama, te da dobrobit životinja nije nešto s čim su upoznati. BiH se još uvijek bori s ovim konceptom jer insistira na zastarjelom razumjevanju ove ideje, još uvijek uglavnom ograničenom samo na mačke i pse. Ovo nije uobičajeno samo u javnosti, već je i proizvođačima u ovom sektoru teško razlikovati prava životinja i dobrobit životinja, a što je šokantnije, dobrobit životinja i higijenske standarde. Glavni veterinarski inspektor u Zeničko-Dobojskom kantonu, Suljo Kartal, pojašnjava percepciju dobrobiti životinja:

“Tek s donošenjem Zakona o dobrobiti životinja okusili smo Zapad, a još uvijek ne znamo šta to tačno znači, tri godine kasnije. Ovaj zakon je po prvi put dotaknuo moralni aspekt ovog pitanja. Ljudi pogrešno shvataju dobrobit životinja. Kada kažete ‘dobrobit životinja’ u BiH ljudi se naljute tvrdeći da psi imaju više prava od invalida, a to je veoma dobar pokazatelj o tome gdje stvari stoje.”³⁰

Iako su proizvođači poput Brovisa svjesni državnog zakonodavstva o dobrobiti životinja pri klanju, trenutno ga ne provode u cijelosti. Brovis je jedna od nekoliko kompanija sa razvijenim integrisanim sistemom upravljanja zasnovanom na principu EU ‘od farme do stola’ koji omogućava punu kontrolu nad procesom proizvodnje od početka do kraja. U praksi, to znači – od izležanih jaja do finalnog proizvoda, pakiranog i isporučenog u trgovine. Brovis posjeduje sve potrebne certifikate³¹ koji garantiraju da su svi tehnički proizvodni parametri zadovoljeni, ali regulirano državnim zakonodavstvom, a ne internacionalnim standardom, pitanje dobrobiti životinja još nije steklo važnost kakvu ima HACCP³². Asmir Smajlović, veterinar za kontrolu kvalitete u Brovisu, je iskren:

“Standardi, HACCP i ISO, su mi mnogo važniji.”³³

30 Populari intervju sa Suljom Kartalom, Veterinarski inspektorat Ze-Do kantona, 20. juni 2012.

31 ISO 9001-2008, ISO 14001-2004, HACCP

32 Važnost HACCP-a za prehrambene proizvođače potiče od promjena koje su se desile kroz prvu reformu poljoprivredne politike EU koja je provedena prije skoro dvije decenije, tokom 1993/1994. HACCP podrazumijeva kontrolu kvalitete i certificiranje cijelom proizvodnog lanca. U praksi, to znači da se sada proizvodi animalnog porijekla provjeravaju od početka do kraja. To je efikasan sistem kontrole hrane temeljen na integraciji cjelokupnog lanca poznat pod imenom “od farme do stola”. Zakonodavstvo je prestalo biti jedini factor, kako su ključni postali dogovoreni internacionalni standard i implementacija koja osigurava sljedivost, higijenu, i bolju zaštitu potrošača. To je razlog zašto efikasni standardi kao što je HACCP mogu postojati.

33 Populari intervju sa Asmirom Smajlovićem, veterinar za kontrolu kvalitete u Brovisu, 15. maj 2012.

Proizvođači su u BiH generalno saglasni da je dobrobit životinja jednaka sanitarnim standardima. Proizvođači su pod dojmom da je dovoljno svoju farmu držati čistom i sterilnom i da to znači poštovanje pomenutih EU propisa. HACCP i ISO su sveprisutni, polijepljeni po zidovima kancelarija, a koriste se kao štit protiv bilo kakve kritike. Čini se da državni Zakon o zaštiti i dobrobiti životinja nije prioritet. Među proizvođačima uglavnom nema razumijevanja za činjenicu da čak i ako su svi administrativni, higijenski i sanitarni standardi ispunjeni, izvoz u EU neće biti moguć bez kvačice pored stavke 'dobrobit životinja' također, jer HACCP se ne bavi time da li je neko udario pile, već se bavi pitanjem da li je pile udareno čistom čizmom.

Iako je bilo pokušaja da se razvije pristup dobrobiti životinja zasnovan na HACCP-u, gdje bi se naglasak stavio na sistematično identificiranje i kontrolu ključnih rizika za dobrobit životinja kroz kompletan proizvodni sistem, ne postoje još uvijek standardi koji bi pratili dobrobit životinja. Stoga se u ovom polju primjenjuju direktive i propisi. Sve dok se svijest o ovom pitanju ne razvije dovoljno, proizvođači u BiH i dalje će se snažno oslanjati na HACCP i slične međunarodne standarde.

Savršeno zakonodavstvo – nepostojeća provedba

“Ova tema, dobrobit životinja na farmama, bila nam je nametnuta zbog EU, ali to nije relevantna tema, posebno ne sada, kada je završena. Niko o tom ne priča. To je gotova stvar. Propisi su na snazi već dvije godine, ali svi su ih shvatili zdravo za gotovo. Ne mogu reći da je provedba zadovoljavajuća.”³⁴

Dok je nedostatak znanja o tome šta zapravo dobrobit životinja podrazumijeva ozbiljan problem, još veći su problem državne institucije odgovorne za provedbu politike dobrobiti životinja. Dejtonski mirovni sporazum nije uspio osigurati pravni okvir za Ministarstvo poljoprivrede na državnom nivou već je delegirao nadležnosti za poljoprivredne politike bosanskohercegovačkim entitetima – Federaciji BiH i Republici Srpskoj – i Distriktu Brčko. Nije neuobičajeno da ova dva nivoa uprave ponekad imaju zakone i propise koji nisu usklađeni sa državnim zakonodavstvom, što dovodi do miješanja inspektorskih nadležnosti, što je jedna od najvažnijih karika u ovom lancu. U praksi to znači da inspektori jedan dan rade po zakonu na državnom nivou, a drugi dan po zakonu na entitetskom nivou.

Zakon o dobrobiti životinja reguliran je kroz šest različitih administrativnih kanala: Ured za veterinarstvo BiH, i entitetska Ministarstva poljoprivrede koja su odgovorna za

34 Populari intervju sa Ingom Dujmović, državni veterinarski inspektor za dobrobit životinja, 4. maj 2012.

provedbu, dok su državni, entitetski, kantonalni i općinski inspektori nadležni za vršenje monitoringa. S toliko mnogo uključenih aktera, ne čudi da postoji ogroman nedostatak koordinacije i jasna podjela nadležnosti između ovih institucija. Glavni veterinarski inspektor u FBiH, Nermin Smajlagić, pojašnjava nedostatke ovakva situacije:

“Zakon ne definira, ne regulira, odgovornosti dovoljno dobro. Podijeljene su između mnogo tijela, a čim podijelite odgovornost za jednu stvar između više sudionika, nema odgovornosti. U ovo slučaju, to mogu biti kantoni, ali također mogu biti općine, kao i Ured za veterinarstvo – svaki nivo vlasti može biti odgovoran za provedbu tako da na kraju niko nije odgovoran.”³⁵

Ne postoji sistem da obezbijedi lanac zapovijedanja i komunikaciju između administrativnih jedinica. To uzrokuje nepostojanje rutinskog izvještavanja ključnog za vršenje monitoringa nad dobrobiti životinja. Inspektori, proizvođači, i javni službenici ne šalju redovno izvještaje jedni drugima, a što je još važnije, ne šalju ih redovno ni u Ured za veterinarstvo BiH. Ured za veterinarstvo je sjedište jedinog inspektora za dobrobit životinja u zemlji, a formalno je izabran kao Nadležno tijelo. Unatoč ovoj ulozi, administrativna struktura BiH ne dozvoljava mu da radi svoj posao. Ured ima mandat bez ikakvih stvarnih ovlasti, djelujući kao koordinacijsko tijelo, sekretarijat. Mantra: “Ured za veterinarstvo nije dovoljno nadležno i odgovorno tijelo” ponavlja se u javnim ustanovama širom BiH, a što je još gore, i u EU³⁶. Ovaj problem nepostojanja sistema Nermin Smajlagić vidi kao posebno problematično za BiH:

“Bez sistemskih rješenja, sve se svodi na improvizaciju. Mi kao država nismo dosljedni u provođenju propisa, a ako nešto nije sistemski riješeno, onda nije završeno.”³⁷

Neuspjeh da adekvatno podijele odgovornosti za dobrobit životinja i nedostatak koordinacije i komunikacije između administrativnih jedinica doveo je do preklapanja nadležnosti. U suštini, različiti nivoi uprave često rade isti posao. Na primjer, Ured za veterinarstvo se, umjesto da provjerava rad entitetskih inspektora, često može naći na terenu kako nadzire iste poslove koje je entitetski inspektor upravo provjerio. Osjeća se frustracija u Smajlagićevoj tvrdnji:

35 Populari intervju sa Nerminom Smajlagićem, glavnim federalnim veterinarskim inspektorom, 5. juni 2012.

36 Evropska komisija, DG SANCO, Završni izvještaj revizije obavljene u Bosni i Hercegovini od 31. januara do 8. februara 2012: “kako bi se ocijenio postojeći sistem kontrola koji upravlja proizvodnjom mesa peradi, mesnih prerađevina od peradi, i konzumnih jaja, namijenjenih za izvoz u Evropsku uniju.”

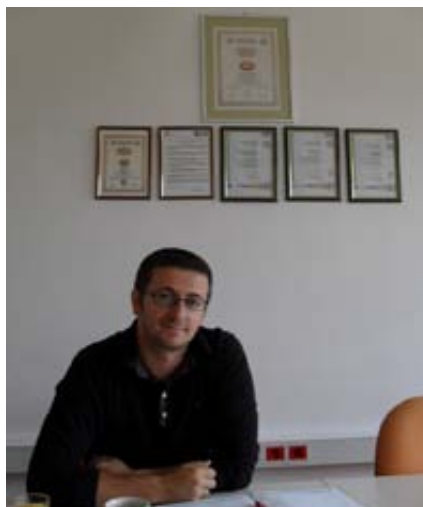
37 Populari intervju sa Nerminom Smajlagićem, glavnim federalnim veterinarskim inspektorom, 5. juni 2012.

“Ured za veterinarstvo bi valjda trebao nadzirati moj rad, a ne provjeravati dvostruko istu stvar koju sam ja upravo provjerio. Svi radimo isti posao na različite načine, i time sami sebi štetimo?”³⁸

Još jedan problem proizilazi iz neprimjerenog odnosa između proizvođača i inspektora. Svako jutro, umjesto da ide na posao u sjedište Inspektorata, veterinarski inspektor zaposlen u Inspektoratu zeničko-dobojskog kantona svoj posao radi u klaonici Brovis. On je tamo stalno prisutan, čak ima i svoju vlastitu kancelariju. Kako linija između prijateljstva i profesionalnosti blijedi, tako blijedi i autoritet inspektora. Inspektori su često pod pritiskom da progledaju kroz prste i ne budu prestrogi, navodno zato što nemaju kapaciteta da provjere sve što bi trebali, ali u stvarnosti, uglavnom zbog svog ličnog odnosa sa proizvođačem i bosanskohercegovačke tendencije da se stvari događaju po inerciji. Asmir Smajlović, veterinar za kontrolu kvaliteta u Brovisu, pojasnio je ovo:

“HACCP i ISO su mi mnogo važniji. Nemam problem kada dođe inspektor. Upoznat sam manje-više sa procedurom. Ali kada je revizor za standarde u pitanju, onda znam da moram uraditi mnogo stvari...oni zahtjevaju više i strožiji su.”³⁹

Ovaj administrativni haos omogućava proizvođačima da uglavnom ignorišu propise o dobrobiti životinja jer se smatraju sekundarnim, te ne pruža nikakav poticaj da se i higijenski standardi i državno zakonodavstvo smatraju jednako važnim. Brovis, unatoč činjenici da je jedan od najvećih proizvođača piletine, ima u prosjeku 15 zaposlenih veterinarara i samo šest veterinarara i tehničara koji rade na terenu i pokrivaju mrežu od oko 135 kooperanta širom BiH, tj. površinu od 51,210 km². Niko od njih nije specijaliziran za dobrobit životinja. Unatoč tome što je obaveza na temelju državnog zakonodavstva⁴⁰ usklađenog sa EU, Brovis nema službenika za dobrobit životinja, sistem

*Asmir Smajlović,
veterinarian at Brovis*

³⁸ Ibid.

³⁹ Populari intervju sa Asmirom Smajlovićem, veterinar zadužen za kontrolu kvalitete u Brovisu, 15. maj 2012.

⁴⁰ Član 7 Pravilnika o uvjetima koje mora ispunjavati klaonica

praćenja dobrobiti životinja, niti sistem koji u kontaktu s grudima smiruje brojlere na liniji dok ne uđu u kupku za omamljivanje. Međutim, Nirves Bulaja, insistira da su ovo manji problemi koji mogu biti riješeni u roku od dvije sedmice.

Da rade svoj posao kako treba, inspektori bi prijavili Brovis za kršenje zakonskih obaveza, međutim, oni ih prvo radije ‘upozore’ nego da ih formalno sankcioniraju. Međutim, nedostatak potrebnih ljudskih resursa⁴¹ u kombinaciji sa potpuno neučinkovitom provedbom onemogućuju sankcioniranje. Upravo ovo ilustrira koliko dobrobit životinja nisko kotira na listi prioriteta preopterećenog veterinarskog sektora. Jedini inspektor za dobrobit životinja u državi, Inga Dujmović, priznaje:

“Ako kao inspektor u klaonici morate birati između sigurnosti hrane (tj. zdravlja ljudi) i dobrobiti životinja, uvijek ćete izabrati sigurnost hrane, i prvo ćete ići provjeriti ispravnost finalnog proizvoda. To je bitno. A što se tiče uvjeta u kojima se to odvija ... to je manje bitno u tom trenutku.”⁴²

Iako je državno zakonodavstvo o dobrobiti životinja u skladu sa pravnom stečevinom EU na papiru, Zakon o dobrobiti životinja i prateći podzakonski akti sada moraju biti adekvatno provedeni. Iako proizvođači nisu u potpunosti proveli propise o dobrobiti životinja, pravi problem leži u pasivnom Uredu za veterinarstvo, koji je razvukao implementaciju Mape puta i akcionih planova na četiri godine, te nije ponudio ni malo motivacije proizvođačima da implementiraju državno zakonodavstvo o dobrobiti životinja. Bez motivacije za svjetliju budućnost izvoza, očekivati od proizvođača da samoinicijativno implementiraju zakone je nerealističan zahtjev. Da li je BiH spremna izgubiti milione?

Evropa iza ćoška

Imajući u vidu ekonomski aspekt dobrobiti životinja, Evropska unija je razvila tržište svjesno koncepta dobrobiti životinja još 1970-ih godina i nastavila ga je kontinuirano razvijati. Iako dobrobit životinja nije uvijek povezana s profitom, dodatni troškovi u proizvodnji i poboljšana kvaliteta mesa su dokaz da veza ipak postoji. Tržište igra veliku ulogu u ovom procesu i države bi trebale prepoznati njegov značaj. U tom kontekstu, BiH je ispunila još jedan uvjet za EU putem usvajanja Zakona o zaštiti i dobrobiti životinja ali bez ikakvog uspostavljenog sistema koji bi osigurao implementaciju, te

41 Samo je osam veterinarskih inspektora zaposleno u veterinarskom inspektoratu u Ze-Do kantonu. Oni pokrivaju 12 općina, a odgovorni su za više od ukupno 230 proizvođača, uključujući tri najveća mesna/prehrambena proizvođača u BiH: Brovis, Perutnina, i Jami.

42 Populari intervju sa Ingom Dujmović, državni veterinarski inspektor za dobrobit životinja, 4. maj 2012.

je stoga usvajanje ovog zakonodavstva čisto ceremonijalne prirode. Uzimajući u obzir nepostojanje stvarnog nadležnog tijela, preklapanje nadležnosti, i najšokantnije od svega, nedostatak znanja o prednostima na tržištu koje dobrobit životinja donosi, haos u kojem se nalazi ovaj sektor potpuno je logičan.

Najveći nedostatak je, međutim, činjenica da ni nadležni bosanskohercegovački dužnosnici ni proizvođači ne razumiju ovaj koncept. Ako ni proizvođači, koji bi se trebali uskladiti sa standardima, ni javni službenici, odgovorni za nadziranje implementacije, ne razumiju šta je to što bi trebali provoditi, kako se onda može očekivati od njih da to i urade.

Zbog činjenice da je dobrobit životinja na samom začelju prioriteta zbog nedostatka resursa i interesa, BiH trenutno ima samo jednog vladinog zvaničnika specijaliziranog za dobrobit životinja u zemlji sa populacijom od oko 4 miliona stanovnika. Činjenica da Član 7 Regulative br. 1099/2009 o klaonicama predviđa da svaka klaonica ima namanje jednog službenika za dobrobit životinja poznata je Uredu za veterinarstvo. Zahtjevi EU i obaveza poštivanja državnog zakonodavstva blijede kada zvaničnici Ureda nonšalantno izjavljuju da će proizvođači morati proći kroz obuke za službenike za dobrobit životinja prije ili kasnije, ali kada tačno, to je ostavljeno proizvođačima da odluče. U suštini, to jeste istina, međutim, to je slab argument. Stavovi poput ovog vjerovatno su jedan od razloga zašto se Ured za veterinarstvo kritizira u svim drugim institucijama kao nezainteresirana strana za dobrobit životinja i pasivna u smislu implementacije zakonodavstva. Te kao takva dodatno otežava izvoz.

Nedostatak postojećih obuka je što nisu obavezne, i svaki put različiti ljudi pohađaju, što uzrokuje da osobe imaju različite nivoe znanja, ali niko ne zna sve dijelove ove priče. Svi su naučili ponešto, ali niko ne može sastaviti cijelu slagalicu.

“Obrazovanje je ključ ovog problema. Nedostaje nam obuka za proizvođače, vlasnike farmi, inspekcije, i veterinare. Svakom od njih je potrebna edukacija, jer niko ne zna u cijelosti šta se dešava u ovom sektoru i kakvi su zahtjevi. Potrebna nam je praktična obuka, svaki trening je bio preapstraktan i nepraktičan... Pričaju nam o članovima i zakonima, ali ljudi ne shvataju šta to tačno znači...Ne može se zakon samo čitat, mora se i vidjeti u praksi.”⁴³

Propisi EU su zbog obimnosti pomalo zastrašujući, ali umjesto da ih pokuša razumjeti, BiH se odlučila za najutabaniji put – ignorisati ih. Nepoznavanjem zahtjeva EU napravili su štetu Bosni i Hercegovini tokom posljednje inspekcije Ureda za hranu i veterinarstvo EU koja je dala ocjenu postojećih sistema kontrole za proizvodnju

43 Populari intervju sa Suljom Kartalom, Veterinarski inspektorat Ze-Do kantona, 20. juni 2012.

mesa peradi namijenjenog za izvoz u EU. Pored nemogućnosti nadležnog tijela da obezbijedi garancije koje se traže u obrascu certifikata za izvoz mesa, jedan od najčešće spomenutih problema i jedan od centralnih zaključaka izvještaja jeste da svim nivoima uključenim u lanac proizvodnje nedostaje razumijevanja legislative EU.

Na temelju prethodno iznesenih činjenica, te kako bismo motivirali glavne aktere da se uključe na ozbiljniji način u priču o dobrobiti životinja, Populari daje preporuke za dvije ciljne grupe: kreatore politika u BiH i proizvođače.

Preporuke za kreatore politika u BiH:

- Prije pozivanja Ureda za hranu i veterinarstvo da obavi inspekciju u sektoru peradarstva, treba se pobrinuti da se provodi državno zakonodavstvo o dobrobiti životinja jer će inspekcija ovog Ureda provjeriti i to također, pogotovo zbog činjenice da je preneseno iz zakonodavstva EU.
- Ured za veterinarstvo BiH, potpomognuto entitetskim ministarstvima i inspekcijama na svim nivoima, treba shvatiti da je dobrobit životinja pitanje koje se tiče i izvoza te bi trebao promovirati ovaj koncept kao takav. Osim toga, Ured za veterinarstvo na državnom nivou mora biti mnogo konkretniji u pogledu dobrobiti životinja. Trebao bi biti aktivniji, uključujući terenski rad, posjete farmama, te bi morao osigurati provedbu državnog zakonodavstva na terenu.
- I nadležne vladine institucije i proizvođači moraju shvatiti da je Ured za veterinarstvo BiH centralno nadležno tijelo po ovom pitanju. To znači preuzimanje odgovornosti i kreiranje sistema u kojem će lanac komande biti jasno definiran, bez preklapanja nadležnosti. Kako bi osigurao ovu poziciju, Ured za veterinarstvo mora inicirati komunikaciju i suradnju među svim sektorima i odjelima, što će često podrazumijevati zahtijevanje da djeluju neke druge institucije.
- Kako se približava januar 2013., obuke za državne službenike, inspektore i privatni sektor trebalo bi formalizirati i one bi trebale biti obavezne. Programi edukacije bi trebali biti češći, najmanje jednom godišnje, obavezni i što praktičniji, što podrazumijeva obuku na terenu, u klaonicama i na farmama.
- Trebala bi se napraviti jasna podjela poslova između različitih nivoa inspekcija, a inspektori bi trebali obavljati i iznenadne posjete s jasnim posljedicama za one koji krše Zakon o zaštiti i dobrobiti životinja. Država/entitet/kanton također moraju: uložiti u zapošljavanje većeg broja inspektora, posebno onih koji su se specijalizirali za dobrobit životinja, te ih raspodijeliti po regijama sa stalnim rotacijama kako bi se spriječili prijateljski odnosi s kompanijama u jednoj regiji.

Preporuke za proizvođače:

- Zbog činjenice da dobrobit životinja nije pokrivena analizom rizika kritičnih kontrolnih tačaka (HACCP) i ISO standardima, kompanije bi se same trebale educirati o jasnim specifikacijama i obavezama propisanim HACCP-om, ISO standardima, ali i propisima o dobrobiti životinja kako bi se izbjegla konfuzija kod provedbe državnog zakonodavstva. Međutim, prioritet za proizvođače jeste upoznati se sa državnim zakonom i podzakonskim aktima koji se bave segmentom dobrobiti životinja, te ih početi u cijelosti implementirati, bez obzira na internacionalne standarde i certifikate koje posjeduju. Provođenjem državnog zakonodavstva, bit će pripremljeni za propise EU u domenu zaštite i dobrobiti životinja pri klanju koji stupaju na snagu 1. januara 2013. godine.
- Pohađanje obuka, suradnja sa lokalnim i internacionalnim institucijama, kao i korištenje iskustava svojih inostranih partnera trebala bi pomoći proizvođačima da ispune propise EU u polju dobrobiti životinja.
- Proizvođači moraju više investirati u zapošljavanje službenika za dobrobit životinja, posebno onih koji posjeduju znanja o zahtjevima EU, ali i koristi za ljudsko zdravlje, tržišnu konkurentnost i profit koje dobrobit životinja donosi.
- Proizvođači bi se trebali organizirati i početi vršiti pritisak na Ured za veterinarstvo kroz udruženje proizvođača kako bi se intenzivirala i obezbijedila brza i učinkovita provedba svih aktivnosti iz Mape puta kako bi se izvoz u Hrvatsku nastavio.

www.populari.org